

Anmeldelser

Naturfotografens felthåndbog

Michael Freeman. Oversat og bearbejdet af Lars Serritslev og Benny Génsbøl. 223 sider, rigt illustreret i s/h og farve, indb. G. E. C. Gad, København, 1984. Pris kr. 198,-. Kan købes hos DOF-salg.

Denne bog for naturfotografer er ment som en »field-guide«, hvor format og udformning er sådan, at den kan tages med i fototasken.

Den er opdelt i tre hovedafsnit: Det første beskæftiger sig med kamerateknikken, det andet med arbejdet i felten, og det tredje omhandler specielle naturtyper. I det tekniske afsnit behandles valg af udstyr – kameratype og objektiver – meget generelt og udmærket. Jeg kunne dog godt tænke mig nogle sammenlignende oplysninger om de teleobjektiver med hurtigfokusering, som i dag særlig udmærker sig. Dette er gjort i afsnittet om filmtyper, som efter min vurdering er et af bogens bedste og mest relevante. 24 farve- og 12 sort/hvide film er beskrevet. Man kan så være enig i vurderingerne eller ej, men ideen er god. Ellers gives en generel betjeningsvejledning, som på en udmærket og letlæselig måde giver det absolut nødvendige fundament af viden om foto, der må til, for at man kan forvente resultater som de illustrationer, der ledsager alle afsnit. Disse er særlig udvalgte til at vise det i teksten behandlede.

I andet hovedafsnit om feltarbejdet kan man læse om dyr og fugle, påklædning og sågar førstehjælp, vejrforståelse og kortlæsning. Endvidere afsnit om opsporing og indkredsning af dyr, der er så generelle, at de færreste med et minimum af erfaring med naturen kan læse ret meget nyt her.

Herefter gennemgås en række naturfotograferings-emner som f.eks. landskabsfotografering, nærfotografering, fotografering af træer og flyvende fugle. Hvert afsnit efterfølges af en udmærket oversigt over det specialudstyr, som kan anvendes. Her synes jeg, der er brugt alt for meget plads på nogle små pædagogiske, skematiske tegninger af kamera, objektiv osv. Disse tegninger gentages bogen igennem og har ingen oplysningsværdi i sig selv. Al den plads kunne være brugt bedre eller sparet.

Afsnittene om fremstilling af fotoskjul, lokkemidler og fotografering fra bil og båd er virkelig gode og indeholder flere inspirerende ideer. Men som afslutning her havde jeg nu gerne set et afsnit med en gennemgang af nogle »færdighedsregler« i naturen og selvfølgelig med særlig henblik på, hvad man som dyrefotograf må vogte sig for. I sidste afsnit findes rigt illustrerede beskrivelser af en række habitater fra hele verden.

Bogen spænder meget vidt, og om intentionen, at den skal være en felthåndbog, bliver en realitet, er jeg

ikke sikker på. Den indeholder så mange informationer, som enten må være paratviden, inden man drager ud, eller som simpelt hen ikke er noget, man har brug for, når man står bag kameraet, at den bedre kan betegnes som en instruktionsbog. Og som sådan vil jeg gerne anbefale den.

Frank Wille

Flytning, overvintring och livslängd hos fåglar ringmärkta vid Falsterbo (1947-1980)

Gunnar Roos. 208 sider, 70 kort, 58 tabeller, indb. Anser suppl. 13, Lund, 1984. Pris Skr. 130,-. Kan købes hos DOF-salg for kr. 169,-.

Den 13. august 1960 ringmærkedes en ung Tinksmed ved Sveriges sydspids, Falsterbo, med ring nr. OB 531 528. Næste morgen blev OB 531 528 skudt ved den italienske by Carmignano di Brenta, mere end 1.000 km syd for Falsterbo, og indgik dermed som en anonym brik i puslespillet om at skabe en teoretisk kopi af virkeligheden.

Desværre har det skortet på publicering af samlede oversigter over genfundsmateriale, ikke mindst hvad angår småfugle. Den eneste af de baltiske ringmærkningsstationer, der har offentliggjort sit materiale, er Rybachii i Sovjetunionen.

Nu har G. Roos fremlagt Falsterbo's materiale, og det er gjort på forbilledlig vis. Af ca 300.000 ringmærkede fugle findes knap 4.000 genfund (incl. kontroller af såvel egne som fremmede mærkninger), omfattende 195 arter; heraf er 81% småfugle og 13% vade-fugle.

Samtlige genfund er angivet med oplysninger om ringnr, mærkningsdato, køn, alder og dato, omstændigheder og sted (koordinater) for genmeldingen. Alle-rede i kraft af denne fremlægning af primærmateriale er bogen sikret en status som referenceværk. Hvem-somhelst kan nu benytte oplysningerne på den måde, der måtte være relevant for lige netop hende (m/k). Listerne over genfund er ordnet fra NØ mod SV og således nemme at overskue. Interval mellem mærkning og genfund er opgivet i år, måneder og dage.

Endvidere har Roos foretaget en mere eller mindre grundig bearbejdning. Kort og tabeller viser geografisk og tidsmæssig fordeling (land/måned), og der er opstillet tabeller over visse arters »livslængde« (måned og alder ved død).

Endelig gives der for alle arter en kort redegørelse for artens yngle- og overvintringsområde, kommentarer vedr. specielle forhold som »quicksteps« (f.eks. den nævnte Tinksmed), gennemsnitsalder og aldersrekorder (14-årig Mudderklire!), besynderligheder (Sortspætte druknet i bundgarn på Sjælland!), tendenser i fundenes tidsmæssige og geografiske fordeling samt relevante litteraturhenvisninger.

Flg. arter er der gjort mest ud af: Alm. Ryle, Dobbeltekkasin, Tinksmed, Mudderklire, Rødhals, Rørsanger og Stær.

I indledningen findes en oversigt over ringmærk-

ningsaktiviteten 1947-80 samt fangsttallene pr art for de enkelte år. Disse tal kan dog ikke bruges til monitorering af bestandssvingninger, da fangstproceduren ikke har været standardiseret.

Hele molevitten er sat smukt op, trykt på lækkert papir og krydret med 24 s/h fotos. – Ros til Roos.

Tau Rasmussen

Europas Rovfåglar

Gunnar Pettersson. 172 sider, 73 helsides akvareller, nogle i dobbelt opslag, samt en mængde vignetter af forfatteren, indb. Bra Böcker, Höganäs, 1984. Pris Skr. 248,-.

Ved første gennembladning bliver man imponeret – sådan ser de sjældne rovfugle altså ud, ikke hastigt flyvende silhuetter, ikke glimt mellem træerne eller prikker højt mod himlen – eller gør de?

I en del af akvarellerne er hver eneste lille fjer nøjagtigt gengivet, som studier efter fugle i hånden, og sådan ser man jo ikke fuglene. De opleves vel som hele former bestående af mange detaljer, og ikke som mange detaljer uden hel form!

Og alligevel synes jeg, at det er en flot bog, dygtigt malet med megen flid, der måske kan kvæle en male-risik oplevelse, men den hører absolut til det bedste af slagsen.

Rovfuglenes »anatomik« gennemgås meget letfattet, og den egentlige tekst er klart ordnet art for art i en letlæselig og overskuelig oversigt (sat med meget store typer), der beskriver feltkendetegn, stemmer, udbredelser, træk, føde og ynglen, med centrering om de sjældne arters optræden i Sverige.

Hver art er afbilledet, nogle endda med flere akvareller, og sidst i bogen er der flugtbilleder af alle Europas rovfugle samt kapitler om rovfuglenes levevis, ynglen, jagtmarker og træk.

Et kapitel om rovfuglene i menneskenes verden fortæller om legender og symboler, rovfuglene som menneskeføde, og falkejagten får også en fyldig omtale. Menneskenes negative indstilling til rovfuglene beskrives med bl.a. omtale af jagt og brugen af gifte. Fremtidens beskyttelse af rovfuglene omtales også.

En ikke særlig omfattende og slet ikke up to date litteraturliste findes.

Jeg synes, at det er en smuk bog, og endda med gode oplysninger om Europas rovfugle, men lige så svært det er at balancere mellem at være maler og ornitolog, lige så svært er det at anmelde denne bog – som maler eller som ornitolog. Men jeg vil gerne eje den, som en hvile og kontrast til de mere tunge, systematiske og »saglige« fuglebøger – brugsbøgerne for feltbisserne.

Freddy Jensen

Uggler i Europa

Gunnar Pettersson. 96 sider, 32 helsides akvareller, nogle over fuldt opslag, samt mange vignetter af forfatteren. Forlag AB Wiken. Pris Skr. 195,-.

Uggler i Europa er en bog i samme format og udstyr som den foran anmeldte bog »Europas Rovfåglar« af samme forfatter/maler. Stort set er de ens, men når man sammenligner dem, falder bedømmelsen ud til fordel for uglebogen.

Uglernes særpræg bliver gennemgået og illustreret fint og præcist, og særlig de sort-hvide tuschtegninger er fine.

Uglerne i Sverige og det øvrige Europa gennemgås slægt for slægt – en kort og nemt forståelig oversigt. Derefter gennemgås hver art, nøjagtigt som i »Europas Rovfåglar«, med samme typografi, men med en ganske stor forbedring, nemlig de meget overskuelige udbredelseskort, endda som verdenskort med seks signaturer, der oplyser om yngleområder, overvint-ringsområder osv.

Akvarellerne, der bærer denne bog, er gennemgående fine og bedre end i forfatterens føromtaltede bog. Enkelte sider, hvor de gennemtegnede detaljer ikke er så udprægede, nærmer billedopbygningen sig det næsten japansk forfinede og er med til at gøre bogen til en nydelse at se i.

Der er en samling morsomme og inspirerende ugleportrætter, men de flyvende fugle i det klare svenske sommerlys virker lige »frosne« nok; noget man accepterer på fotografier, men ikke helt som maleri.

Det er en god oversigt over alle Europas ugler, og fine akvareller af nogle fugle, vi hører mere, end vi ser.

Freddy Jensen

A Field Guide to Birds of the USSR

V. E. Flint, R. L. Boehme, Y. V. Kostin & A. A. Kuznetsov. Including Eastern Europe and Central Asia. Oversat til engelsk af N. Bourso-Leland. 354 sider, 48 farvetavler, 71 s/h-illustrationer, 303 udbredelseskort m.m., indb. Princeton University Press, 1984. Pris \$ 65 i U.S.A.

Et halvt år efter den internationale ornitologiske kongres i Moskva i august 1982 (se DOFT 76: 151-153, 1982), dannedes en ornitologisk forening for Sovjetunionen den 19. februar 1983. På trods af de efter sigende 800 professionelle ornitologer i USSR, har amatørornitologi været et praktisk taget ukendt begreb. Det kan måske blive anderledes nu, da foreningen er dannet, men først og fremmest fordi der i 1968 udkom en felthåndbog over alle Sovjetunionens fugle. Den er nu oversat til engelsk. Næsten alle 728 arter er afbildet, i behagelige farver og generelt i rigtige stillinger. Teksten er fremragende, kort og præcis. Foruden et væld af gode feltkendetegn på både adulte og unge fugle, går den indgående i detaljer med biotoper og adfærd, ligesom den angiver redested, ægantal og -farve, yngletidspunkt og stemmer, udbredelse (med kort) og forvekslingsmuligheder.

Det siger sig selv, at bogen er en uundværlig kammerat på fugleture i Sovjetunionen (og Asien i det

hele taget), men også herhjemme er den nyttig, da den jo dækker praktisk taget alle europæiske arter. Jeg kan kun anbefale alle interesserede at købe denne smukt udstyrede bog, før den går ud af handelen, som fuglebøger så ofte gør. Desværre er prisen for høj for de fleste. Med de anti-kulturelle bogskatter, vi har her i landet, kommer den op på over 1000 kroner, men prøv alligevel at få råd.

Niels Krabbe

A Pictorial Guide to the Birds of the Indian Subcontinent

Sálím Ali & S. Dillon Ripley. Plancher af John Henry Dick. 177 sider, 108 plancher i farve og s/h, indb. Bombay Natural History Society & Oxford University Press, 1983. Pris £ 22,50.

Med denne nye felthåndbog har J. H. Dick forsøgt at udfylde et stort hul i fuglelitteraturen. Bogen dækker geografisk over Pakistan, Indien (incl. Andamanerne og Nicobarerne), Nepal, Bhutan, Bangla Desh og Sri Lanka og omfatter samtlige 1241 trufne arter. Specielt for rejsende til Indien er bogen interessant, idet man hidtil har måtte nøjes med bøger, der kun dækkede et udsnit af fuglene, eller været nødt til at slæbe sig en pukkel til på 10-bindsværket »Handbook of the Birds of India and Pakistan« (der godt nok nu er udkommet i en kompakt udgave i ét bind, men som kun illustrerer 900 arter og vejer 2-3 kg). Nu er der altså kommet et »handy« guide i et format på 20x26 cm med illustrationer af alle arter.

Bogen indledes med en brugsvejledning, dernæst en beskrivelse af de enkelte familier og så 108 plancher, hvoraf 73 i farver, med tilhørende tekst på den modstående side. Teksten angiver for hver art størrelse, træk-/standfugl, biotop og geografisk udbredelse – intet andet! Til slut et register, der via et andet fører frem til den rigtige planche – temmelig besværligt og irriterende, når man står over for en babbler og ikke kan huske, hvad man skal kigge efter af kendetegn. Men man lærer hurtigt bogen at kende, når man rejser med den.

Tegningerne er gode, velproportionerede og fine i såvel farver som tryk. Man fornemmer, at forfatteren har stort feltkendskab og ikke blot har studeret skind. Den noget ensformige opsætning af fuglene skyldes vel, at han har villet lette sammenligningsforholdene samt rationere pladsen. Det giver den store fordel, at en familie aldrig spredes over mere end én planche.

Teksten er som nævnt yderst mangelfuld. Der findes ingen dragtbeskrivelser, og selv om både han og hun er tegnet, hvor de er forskellige, kommer man let på spanden over for ungfugle eller racevariationer. Så en notesbog eller supplerende tekstbøger fra naboømråder (f.eks. »Birds in Nepal«, »Birds of Southeast Asia«, »Birds of Ceylon«) er et must.

Illustrationerne af rovfuglene er ganske velmente, men aldeles ubrugelige. Agter man sig til et godt rov-

fuglested og glæder sig til at blive klogere på ørne, må man tynde tasken yderligere med en af vores egne fugleguides (bedst er nok den ny »Rovfuglene i Europa« af Gensbøl og Bertel, der indeholder flest østlige arter).

På trods af manglerne er bogen den første, man skal stoppe i tasken, når man overvejer, hvilke der skal udvælges til Indien-turen. Men også for dem, som bare godt kan lide at bladre i fuglebøger, er bogen en nydelse og meget anbefalelsesværdig. Den koster i Indien 120 rp. (= 120 Dkr.) og fås i alle større boghandlere i New Delhi samt bookshopen i Bharatpur Sanctuary. Her hjemme koster den noget mere.

Eric Schaumburg

Cranes of the World

Paul A. Johnsgard. 258 sider, 23 farvefotos, 24 s/h fotos, 35 tabeller, talrige vignetter, udbredelseskort, indb. Croom Helm, 1983. Pris £ 25,00.

Kun ti år efter udgivelsen af L. Walkinshaws store monografi om tranefamilien er et nyt pragtværk om verdens 14 tranearter på markedet. Er det nu nødvendigt, kan man spørge sig selv. Svaret må blive et ja, når man har set denne smukke bog nærmere an.

Ifølge ICBP's nyeste opgørelser er 5 ud af verdens 14 tranearter nu udryddelsestruede eller sårbare, og denne triste udvikling er gået stærkt. Walkinshaws bog udkom samtidig med stiftelsen af International Crane Foundation, en international tranebeskyttelsesorganisation, hvis arbejde har været af største værdi. Netop på baggrund af resultaterne fra dette betydningsfulde arbejde og den megen ny information, er Johnsgards bog relevant med sine nyeste oplysninger om tranearternes biologi, udbredelse, status og beskyttelsesforhold.

Johnsgard, som er professor i naturvidenskab ved Nebraska Universitet i USA, har delt bogen op i to hovedafsnit. Første del er en sammenlignende gennemgang af tranearternes biologi. Her behandles emner som klassifikation og evolution, individuel og social adfærd (bl.a. om tranernes dans), stemme, økologi og populationsdynamik, sammenlignende reproduktionsbiologi, traner i fangenskab og hybridisering, et indgående afsnit om de udryddelsestruede arter og deres beskyttelse (med en oversigt over de nyeste bestandsopgørelser), og endelig et afsluttende afsnit om traner i myter og legender – alt sammen på et meget højt niveau. Hele denne spændende gennemgang mangler man i Walkinshaws bog.

Anden del er en detaljeret beskrivelse af hver enkelt tranearts udseende, identifikation, udbredelse (med kort), habitat, føde, fourageringsadfærd, trækforhold, ynglebiologi, fødselsrate, populationsstatus og beskyttelsesforhold.

Vidste du for eksempel, at de 42 overvintrende Snetraner i det indiske naturreservat Bharatpur næsten udelukkende lever af undervandsskud fra vandplanten *Cyperus rotundus*, mens arten på yngleplad-

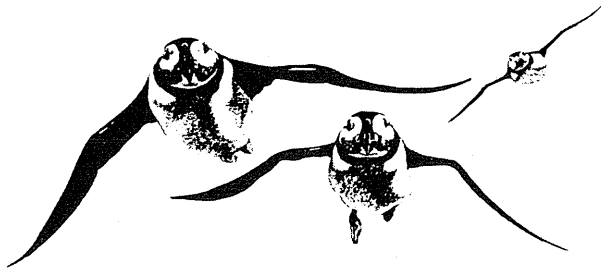

Illustration fra bogen

sen i Sibirien bl.a. lever af planterødder, knopper, revlinge, bærr, kæruld og lemminger? Eller at den baltiske og skandinaviske bestand af den europæiske trane overvintrer i de sydvestspanske provinser Extremadura og Andalusien? Her lever de godt 15.000 overvintrende fugle af nedfaldne agern fra de mange stenegetræer og af korn på de dyrkede marker.

Bogen afsluttes med en identifikationsnøgle til arter og underarter samt en imponerende litteraturliste på over 400 referencer.

Alle arter er smukt gengivet i såvel farvefotos som s/h-fotos. Flere farvefotos er dog tydeligvis optaget af fugle i fangenskab, mens de sort-hvide alle er den ægte vare.

Paul Johnsgard har med dette fine værk om verdens tranearter øget vort kendskab til denne globalt truede fuglegruppe, og hans bog vil ikke mindst få stor betydning for det fremtidige internationale beskyttelsesarbejde.

Erling Krabbe

The Puffin

Mike Harris. 224 sider, plus 24 sider s/h fotos, 47 figurer, 20 tabeller, mange vignetter, indb. T & AD Poyser, 1984. Pris £ 12,60.

I 1953 kom den første monografi om Lunden, baseret på R. M. Lockleys pionerarbejde indenfor havfugle. Den er nu blevet suppleret med en monografi af en af de førende havfugleforskere, Mike Harris. Harris har siden 1972 arbejdet med at beskrive ændringerne i lundebestanden i Skotland og finde årsagerne til den store nedgang, der var konstateret i nogle af de vestlige kolonier.

Indholdet er delt op i 15 kapitler med sammenfatning. I introduktionen beskrives de kolonier, hvor de vigtigste undersøgelser er foretaget; dernæst beskrives alkefuglenes evolution; Lundens økologi; dens udbredelse i Storbritannien og Irland; optællingsmetoder; Lundens udbredelse uden for Storbritannien og Irland; dens adfærd; døgn- og sæsonsvingninger; føde og fødesøgning; ungens vækst; mennesket og Lunden; forurening; træk, overlevelse og vinteren på havet samt de faktorer, der har indflydelse på Lundernes antal.

Den samlede bestand vurderes til 5 millioner par, og over halvdelen yngler på Island (3 mill. par). Dernæst kommer Norge, Storbritannien plus Irland og

Færøerne med henholdsvis 1, 0,7 og 0,5-0,7 millioner par.

Lunden er ikke så meget truet af olieforurening som de andre alkefugle. En af grundene er, at Lunderne fordeler sig over større havområder om vinteren. Olieforurening har dog været årsag til lokale nedgange. Da supertankeren Torrey Canyon sejlede på grund i Cornwall i marts 1967, døde flere tusinde alkefugle, og antallet af Lunder i Frankrig reduceredes med 85%. Ved Amoco Cadiz's forlis i 1978 reduceredes bestanden yderligere med 40%. Den franske bestand, der er artens sydligste, var i 1912 på over 10.000 par, og har været i tilbagegang næsten lige siden. I 1982 var bestanden under 250 par. Lunden synes også at være i stand til klare de kemiske forureninger som DDT og PCB bedre end andre havfugle, idet den har en større mængde af enzymet microsomal mono-oxygenase, der er meget vigtigt for nedbrydningen af disse stoffer. Den store vækst i fiskeriet efter tobis, lodde og andre industrifisk er en anden af truslerne mod havfuglene, og overfiskning af sild og lodde menes at være årsag til den dårlige ynglesucces i Norge og Newfoundland.

Der er store problemer med fortolkning af resultaterne fra lundeoptællinger, men ændringer, der sker over mange år, kan dog registreres. I bestemte områder kan nedgangen sættes i forbindelse med mennesker, rotter, forurening og andre faktorer. I andre områder er der ingen iøjnefaldende årsag til nedgangene, og de menes at skyldes naturlige ændringer i havet, hvor især små ændringer i temperaturen kan medføre store ændringer i fødemængden. Harris ser dog optimistisk på lundepopulationens fremtid og anfører, at arten nu trives bedre end tidligere i dette århundrede.

Det er en interessant bog, som jeg trygt kan anbefale, især til dem, der er interesseret i havfugle.

Bergur Olsen

Eric Hosking's Seabirds

Ronald M. Lockley (tekst). 159 sider, 122 farve- og 25 s/h fotos, indb. Croom Helm, London & Canberra, 1983. Pris £ 13,95.

Fuglefotograferingens »grand old man«, englænderen Eric Hosking, har i denne bog samlet sine fotografier af hav- og kystfugle fra hele kloden. Havfugleeksperten og forfatteren Ronald Lockley har suppleret med en kortfattet og velskrevet tekst om havfugle, idet disse er behandlet i følgende kapitler: Pingviner,

stormfugle, skarver, suler m.fl., kjoever, måger, terner og alkefugle.

Det, der bærer bogen, er Hoskings smukke fotografier. Mange af billederne er fotografiske mesterværker, både ornitologisk og kompositorisk. De mest unikke fotografier er billederne af pingviner, albatrosser og skarver. De illustrerede terner og måger er langt fra alle havfugle, og billederne bærer desuden præg af at være af ældre dato. Billederne dækker ialt 120 arter, overvejende fra De britiske Øer, Seychellerne, New Zealand og Antarktis. Der mangler bl.a. gode billeder af mange alkefuglearter.

For dem, der glædes over gode billeder fra naturen og er fascinerede af havfugle, er det en anbefalelsesværdig bog, og prisen er endog særdeles rimelig.

Lorenz Ferdinand

Coastal waders and wildfowl in winter

P. R. Evans, J. D. Goss-Custard & W. G. Hale (red.). 331 sider, talrige illustrationer, indb. Cambridge University Press, Cambridge, 1984. Pris £ 27,50.

Bogen er resultatet af et »IWRB«/»Wader Study Group« symposium på øen Texel i Holland i 1981. Takket være de tre dynamiske redaktører er bogen blevet et oversigtsværk om europæiske vadefugle, gæs og ænders ernæringsøkologi uden for yngletiden.

Emnet for bogen er særlig aktuelt i en tid, hvor udnyttelsen af, og dermed truslerne mod de lavvandede kystområder i Vesteuropa er accelererende. Der er bl.a. foretaget landvindinger, havne- og industrianlæg er anlagt på inddæmmede arealer, og dæmninger er lagt over fjordarme. De lavvandede kystområder er samtidig hjemsted for utrolige mængder af vadefugle, ænder, terner og måder. Og spørgsmålet er i dag, hvor meget disse områder kan indskrænkes, før det forringer levevilkårene for de fuglearter, der er afhængige af områderne.

Englænderne var de første, der tog fat på at undersøge konsekvenserne af inddæmninger for især vadefugle, efterfulgt af hollænderne. Dette er ret naturligt, da det er i disse to lande, at interessen for landvinding er størst. Senere er andre fulgt med. Dette betyder også, at forskningen inden for kystfuglenes økologi naturligt domineres af folk fra de to lande, hvilket bogen tydeligt bærer præg af.

Stoffet er delt op i tre afsnit, der omhandler: Betydningen af føderessourcerne; social adfærd i relation til fødesøgningsarealerne; og sidst de enkelte områders betydning for vadefugle på den palæarktisk-afrikanske trækrute.

I det første afsnit behandles faktorer, der er bestemmende for, hvor mange fugle et område kan rumme. Evans og Dugan konkluderer i en artikel om fugle i relation til føderessourcer, at hvis fuglene ønsker at blive i et område hele vinteren, må de fra begyndelsen vælge områder, der rummer mange gange den mængde af tilgængelig føde, der er nødvendig for at sikre den daglige fødeindtagelse ved ankomsten. Der-

ved bliver beregninger over, hvor mange fugle et område kan bære, betydelig kompliceret, selv om man har et rimeligt godt mål for den tilstedeværende fødemængde.

Emnet om tilstedeværende føde og tilgængelig føde behandles yderligere af Zwarts og Wamink. De har arbejdet med Strandskade og Stor Regnsbove, der i nogle områder især æder sandmusligner. Sandmusligner lever nedgravet i bunden, og jo ældre (større) de bliver, jo dybere graver de sig ned. Vandringer nedad betyder, at de på et tidspunkt ikke længere kan nås af fuglene. Først må Strandskaderne opgive (næb: 7 cm), dernæst hannerne af Stor Regnsbove (næb: 12 cm) og sidst hunnerne (næb: 14 cm). Når muslignerne har nået en dybde, hvor de har bragt sig ud af farezonen fra de feminine regnsbove, graver de sig ikke yderligere ned! Det tager sandmuslignerne omkring et år at bringe sig i sikkerhed. Der gydes imidlertid kun med 2-3 års mellemrum, så der er perioder, hvor bestanden af sandmusligner er udenfor de to arters rækkevidde. I disse perioder skiftes der over til alternative fødeemner, hvilket afspejler, hvor kompliceret emnet kan være at arbejde med.

I bogens andet afsnit om sociale forhold i relation til føden skal Townshend, Dugan og Pienkowski nævnes for deres undersøgelse af Strandhjejlere, hvor de ved hjælp af bl.a. radiotelemetri har undersøgt fuglenes socialadfærd. De fandt, at nogle Strandhjejlere søgte føde i løse flokke, mens andre forsvarede et bestemt territorium i kortere eller længere tid. Blandt de sidste var der endda individer, der forsvarede det samme territorium hele vinteren, og som vendte tilbage til det vinter efter vinter. Når man tænker på, at Strandhjejlere yngler i det nordlige Rusland og Sibirien, og at de om vinteren vender tilbage ikke blot til det samme land, landsdel eller flodmunding, men tilbage til den samme mudderbanke, som de også stod på sidste år, begynder steder og afstande at blive meget konkrete. Og betydningen af de enkelte overvintningsområder for en given lokal ynglebestand på Novaja Zemlja eller ved Scoresbysund begynder så småt at tage form i læserens bevidsthed.

Strandskadens overvintningsforhold er undersøgt af Swennen m.fl. Det viser sig her, at gamle fugle har en højere status end yngre fugle. Om vinteren besætter de gamle fugle de bedste muslingebanker og fortrænger de oversvømmende ikke-ynglende ufnugle, så disse må tage til takke med dårlige banker, hvor overlevelseschancerne er ringere. Når de gamle fugle drager af til ynglepladserne om foråret, indtager de unge fugle igen de gode muslingebanker.

I det sidste kapitel nævnes de betydeligste lokaliteter for vadefugle i Vesteuropa og Afrika begyndende med det danske vadehav i nord over flodmundingerne i England til Mauritanien i syd. Her skal nævnes det imponerende arbejde, skiftende ekspeditioner har udført for at undersøge betydningen af overvintningsstederne langs det nordlige Afrikas vestkyst i Marocco og Mauritanien. I Mauritanien overvintrer således 1-2 mill. vadefugle. Undersøgelser af føde-

mængden har vist, at vadefuglene her lever med en meget lille sikkerhedsmargin. Igennem vintermånederne æder de næsten alt, hvad der er, før de igen drager nordpå. Flere forhold tyder på, at fedtdeponerne må opbygges under selve forårstrækket.

Bogen giver ikke svar på de indledende spørgsmål om, hvor mange fugle et område kan huse. Men den giver en god oversigt over, hvor langt man er kommet med at undersøge det. Med dens rigdom af oplysninger, gode illustrationer og bredden i artiklerne er bogen velegnet ikke blot for folk, der arbejder med vandfugle, men også for folk, der har en almindelig interesse for fuglenes økologi og for naturbevarelse.

Karsten Laursen

Shorebirds

Joanna Burger & Bori L. Olla (red.). Behaviour of Marine Animals; vol. 5, Breeding Behaviour and Populations, 437 sider; vol. 6, Migration and Foraging Behaviour, 329 sider, begge med talrige figurer og tabeller, indb. Plenum Press, New York and London, 1984. Pris i U.S.A., vol. 5 \$ 59,50; vol. 6 \$ 49,50.

Informationsmængden indenfor den ornitologiske såvel som andre videnskaber er i de seneste årtier steget nærmest eksplosionsagtigt. Herved er det i stigende grad blevet vanskeligt at holde sig orienteret om, hvad der foregår bare indenfor ens eget speciale. Derfor er oversigtsværker, som gør status over hvad vi idag ved om et bestemt emne, og som samler al den relevante litteratur op, blevet stadig mere nødvendige.

I løbet af de seneste 20 år er der sket en helt fantastisk udvikling i vadefugleforskningen. Forudsætningen for dette var englænderen Clive Mintons »opfindelse« af kanonnettet, som satte ornitologer i stand til at fange (og genfange) store mængder vadefugle til nøjere undersøgelse samt ringmærkning og farvemærkning, således at der i undersøgelsesområderne kunne »oparbejdes« store »bestande« af individuelt genkendelige fugle med kendt størrelse, nærlængde, vægt o.s.v. Dette har nu medført, at vadefuglene er blandt de bedst kendte fugle overhovedet, og at den økologiske udforskning af dem er blandt den mest avancerede indenfor ornitologien.

Den foreliggende serie om marine dyr har tidligere behandlet havfuglene i bind 4 (udkommet i 1980, men ikke anmeldt i DOFT). De to her omtalte bind om »Shorebirds« (amerikansk for vadefugle) er den mest omfattende og gedigne »up to date« status og diskussion om vadefuglenes økologi og etologi (adfærd), som endnu er lavet. De 15 afsnit, bøgerne er opdelt i, er skrevet af en række af verdens mest fremtrædende vadefugleforskere, alle fra U.S.A., England og Canada. De væsentligste afsnit (i bind 5) er om vadefugle i de marine økosystemer, populationsdynamik, ynglestrategier, »kommunikation« (både stemmer og adfærd), tilpasninger i kuldstørrelse og ungepasning, adfærd overfor fjender og beskyttelse af

nearktiske (nordamerikanske) vadefugle, medens bind 6 bl.a. dækker de vestpalæarktiske (europæiske og vestasiatiske) vadefugles trækforhold, do. for de nearktiske, fouragering m.v. hos overvintrende vadefugle samt føderessourcer og fødeindtagelse hos samme.

Af særlig interesse for undetegnede var P. R. Evans og M.W. Pienkowskis overvejelser omkring vadefuglenes populationsdynamik, specielt med henblik på om bestandsstørrelserne er regulerede af føderessourcer eller andre såkaldt tæthedsafhængige faktorer på ynglepladserne eller under trækket og i vinterkvartererne. Med andre ord om der er lige så mange vadefugle, som levestederne kan bære. Efter en nøje gennemgang af al tilgængelig information om konkurrence m.v. ender de i et efterskrift med at mene, at der måske slet ikke er tale om tæthedsafhængig bestandsregulering, men at ungedødelighed m.v. under dårligt vejrperioder, samt tilsvarende tætheds-uafhængig dødelighed under trækket og om vinteren, konstant holder vadefuglebestandene nede under levestedernes »bæreevne« (nogle betragtninger, danske vildtbiologer burde studere nærmere i forbindelse med deres »høst-filosofi« – anmelderens bemærkning).

Som noget særlig glædeligt ved bøgerne kan nævnes, at forfatterne i høj grad har inddraget den europæiske kontinentale litteratur, noget vi ikke er forvænt med fra angel-saksisk side.

Hans Meltofte

Avian Ecology

C. M. Perrins & T. R. Birkhead. 221 sider, rigt illustreret. Tertiary level Biology Series. Blackie, Glasgow & London, 1983. Pris hft. £ 9,95, indb. £ 19,95.

Denne bog er ment som en bred indføring i fugleøkologi. Umiddelbart fremtræder den meget veldisponeret, velskrevet og præcist formuleret. Den giver masser af praktiske eksempler, samtidig med at læseren får den nødvendige teoretiske baggrund. Den er moderne, men giver alligevel enkelte historiske tilbagemag, som viser hvordan ideerne modnedes og hvordan tidligere forestillinger blev tilbagevist. Udover at give et moderne billede af fugleøkologien fortæller den altså en hel del om, hvordan forskeren arbejder.

Den overordnede indfaldsvinkel er evolutionær. Selv om fugles opførsel tit udløses af forhold i de umiddelbare omgivelser, ligger der en lang udvikling bag disse mekanismer, hvor ganske andre forhold kan have spillet ind (ultimate årsager). De fleste tilpasninger og adfærdsformer er kompromisser mellem umiddelbare og langsigtede fordele og ulemper, og økologi kan derfor ikke forstås uden en god forklaring af evolutionen. Allerede i indledningskapitlet står det klart, at evolution ikke er hensigtsrettet, men udelukkende styres af, hvordan arveanlæg overlever fra generation til generation.

De følgende kapitler gennemgår forskellige ad-

færdsmæssige forudsætninger, først fordele og ulemper ved territorialitet og økologiske forudsætninger for at udvikle sociale vaner og koloniynglen; derefter ynglebiologi med pardannelsessystemer og forskellige former for samarbejde om ynglepligterne.

Så er vi klare til at præsenteres for, hvad der regulerer, og hvad som er de ultimate årsager til yngletids-punkti, kuld størrelse, dødelighedsmønstre og alle de andre elementer, der tilsammen udgør arternes livsstrategier. Dette leder endelig hen til teorier om hvordan samspil mellem forplantning, dødelighed og føde-ressourcer regulerer bestandsstørrelserne.

Endelig kommer konkurrence mellem arter, lidt teori om udvikling af fuglesamfund og til sidst fugle-trækkets økologi.

Hvert kapitel ender med et resumé, og nogle kapitler har også et konklusionsafsnit.

Bogen hævdes at være henvendt til seriøse amatører og studenter. Det første kan jeg godt tilslutte mig, men vil dog minde om det udmærkede alternativ i Staffan Ulfstrands »Fuglenes økologi« (anmeldt i DOFT 74: 160-161, 1980). Den anden målgruppe er mere tvivlsom. Bogen passer ikke ind i noget fagmodul, og på grund af dens bredde bliver den for overfladisk som grundbog for specialestudiet i fugleøkologi. Desuden er den for ensidig i sin fremføring af den fortolkning af fugleøkologi, der udviklede sig omkring David Lack og Edward Grey Institute i Oxford. Dette miljø var banebrydende og er stadig førende. Men Lacks gamle tese fremføres alligevel for ensidigt og med for stor sikkerhed. Ifølge denne tese er enhver spredningsform eller ynglebiologisk tilpasning partout designet for maksimalt effektiv omformning af føde-ressourcer til opvoksende afkom. Det passer fint ind i vor opfattelse af evolutionens virkemåde, men alligevel tyder talrige undersøgelser på, at fortolkningen er for simpel, og at man i stabile miljøer sagtens kan have mekanismer, som sørger for at bestandene opret-holdes med minimal investering i forplantning og hele tiden med en vis margen til det loft, føde-ressourcerne sætter over bestanden. Samtidig er der sket en udvikling af fortolkningen af livsstrategier (f.eks. hel-garderingsteorien, der slet ikke nævnes), som løser flere tidligere paradokser omkring ekstremt lave forplantningsrater og social bestandsregulering. I og med at disse fortolkninger mangler, bliver afsnittene om beskyttelse af sjældne arter noget overfladisk pladder.

Allerede de fakta, at hele 98% af de 330 litteratur-henvisninger er engelsksprogede, og at der kun citeres tre artikler publiceret i Skandinavien, antyder en vis selvtilfredshed. At de alternative fortolkninger af Lacks og Perrins musvitundersøgelser, der har været fremført af J. R. Krebs og Van Balen, slet ikke nævnes, er nok endnu mere afslørende. Nicheteorien belyses med eksempler; det traditionelle syn på hvordan arter bruger forskellige ressourcer. Men det idag ligeså påagtede fænomen »interference competition« (at arter forstyrrer hinandens fødesøgen og dermed tvinger hinanden til at ændre vaner) nævnes ikke.

Trods bogens pædagogiske kvaliteter svækkes altså

dens gangbarhed af forfatterens manglende åbenhed overfor alternative syn på fugles økologi, og at der også udvikles værdifulde teorier udenfor deres eget forskermiljø. Den må alligevel anbefales som en meget klar og lettilgængelig indføring i en række grund-læggende ideer indenfor fugleøkologien.

Jon Fjeldså

Birds: Their Structure and Function

A. S. King & J. McLelland. 334 sider, mange tegninger. Baillière Tindall, London, 1984. Pris £ 9,50.

I kapitel for kapitel, ialt 15, beskriver to engelske universitetsbiologer fuglenes bygning, fra næbbets form over lymfesystemet til smagsløgene. Til hvert afsnit knytter sig kortere forklaringer af funktionen. Tegningerne er instruktive og velforklarede, men en del er dårligt reproducerede. Også mod teksten kan der rettes nogle indvendinger, således er den nyeste viden ikke altid med. Alligevel er jeg tilbøjelig til at tro, at den er den bedste nogenlunde kortfattede bog om fuglenes bygning, og den være hermed varmt anbefalet.

Jan Dyck

Der Rotschenkel

Arnd Stiefel & Horst Scheufler. 172 sider, 27 figurer, 10 tabeller, 66 s/h illustrationer, hft. Die Neue Brehm-Bücherei 562. A Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt, 1984. Pris M 18,60.

Så foreligger der endnu en udgivelse i Neue Brehm-Bücherei's maratonserie af monografier, denne altså om Rødbenen. Med den grundighed, der er karakteristisk for serien som helhed, redegøres der indgående for det meste af den viden, der foreligger om artens biologi i dag.

Der indledes med en omtale af taxonomiske forhold, efterfulgt af en minutios dragtbeskrivelse med feltkendetegn, fædning samt mål- og vægforhold. Racerne og deres udbredelse beskrives, hvorefter resten af bogen stort set er helliget nominatracen.

Der følger nu en detaljeret gennemgang af artens adfærd (yngle-, territorial- samt social adfærd iøvrigt). Der redegøres for biotopskrav og fødevalg, og overalt, hvor det er relevant, behandles disse forhold særskilt for yngleplads, rast- og vinterkvarter. Bogen følger i det hele taget den disponering af stoffet, som man kender fra tidligere udgivelser i serien, hvor snart sagt enhver livsyttring hos fuglen behandles separat i hovedkapitler, underkapitler og under-underkapitler. En sådan stofopdeling øger afgjort bogens (seriens) brugsværdi.

I disse tider, hvor værker som »Handbuch der Vögel Mitteleuropas« og »The Birds of the Western Palearctic« er under udgivelse, må det være svært at placere sig på markedet med sådanne monografier. Men denne bogs styrke er efter min mening dens læ-

sevenlighed kombineret med den grundige fremstilling. Hertil kommer, at en betydelig del af de fremlagte data baserer sig på delvis upubliceret materiale fra forfatternes egne undersøgelser over arten, primært på et 360 ha stort naturfredet område på øen Kirr ved den østtyske østersøkyst.

Kapitel 9 og 10, omhandlende populationsdynamik, fænologi og trækforhold, finder jeg, er bogens mest interessante. Et omfattende (nationalt) ringmærkningsmateriale udgør den inspirerende baggrund for redegørelsen.

Afslutningsvis gøres der nogle betragtninger over Rødbenens status, bestandsnedgang og fremtid i DDR. Gennem dette århundrede er der, i takt med intensiveringen i landbrugsdriften, sket en markant tilbagegang i den ynglebestand, der var etableret på indlands-lokaliteter. Altså det samme billede som vi kender herhjemme fra. Rødbenen er nu på den nationale røde liste. Af den samlede bestand på 500-550 par er de 90% fortrængt til kyststrækningen langs Østersøen.

Kildematerialet er stort og fyldigt, men til tider lidt ukritisk accepteret.

En særdeles læseværdig bog med en masse oplysninger, hvor teksten understøttes af flere gode figurer og tabeller. 9 siders litteraturhenvisning hører med til det positive indtryk.

Chr. Ebbe Mortensen

Die Mehlschwalbe

H. Menzel. 160 sider, 78 figurer, 18 tabeller, hft. Neue Brehm-Bücherei 548. A. Ziemsen, Wittenberg-Lutherstadt, 1984. Pris M 18,00.

Heinz Menzel er velkendt fra Neue Brehm-Bücherei serien, idet han tidligere har lavet gode monografier over Rødstjert og Husrødstjert. Denne monografi over Bysvalen følger det velkendte mønster i den populære serie med afsnit om systematik, beskrivelse af arten, køns- og alderskriterier, adfærd, habitatvalg, ynglebiologi, træk, ringmærkning, dødelighed og dødsårsager, parasitter og fjender samt beskyttelse af arten.

Som i de mange andre bind i serien fremlægges der et væld af interessante og kuriøse data, som interesse-rede kan dykke ned i. Som eksempler kan nævnes: 1) oversigt over 34 Landsvale-Bysvale hybrider, hvilket gør disse hybrider til nogle af de hyppigste blandt spurvfugle i Europa (hvor mange forveksles med Rødrygget Svale?); 2) arten overnatter relativt hyppigt i røskove, et fænomen, hvis rigtighed har været om-diskuteret i mange ornitologiske tidsskrifter; 3) enkeltobservationer af 1000 Bysvaler på én lokalitet (Tanzania) i Afrika var nye for anmelderen; 4) den store succes som kunstige reder for Bysvaler har været i f.eks. DDR, Vesttyskland og England kunne sikkert med held overføres her til landet, hvis der var interesserede personer.

Bogen dækker i vid udstrækning den eksisterende

litteratur, omend en del nyere arbejder, f.eks. af K. Westertorp og D. M. Bryant, er forbigået i tavshed.

Alt i alt en nyttig lille bog for svaleentusiaster og andre interesserede.

Anders Pape Møller

Også modtaget:

Tundra och korallrev

Kay Curry-Lindahl. Natur och naturvård världen runt. 251 sider, rigt illustreret i s/h og farve, indb. Natur och Kultur, 1984. Pris Skr. 158,-.

Beskrivelser af natur og dyreliv i alle verdensdele, med vægten lagt på mishandlingen af værdierne og baseret på forfatterens mere end 30-årige indsats i internationalt naturbeskyttelsesarbejde.

Fugle i vinterhaven

Otto von Frisch. 68 sider, rigt illustreret i s/h og farve, hft. Komma, 1984. Pris kr. 69,75.

»Alt om fodring, redekasser og foderpladser«. Omhandler på trods af titlen også fuglene i sommerhalvåret.

En bog om olie

Valdemar Kappel. Tre hæfter á 48 sider, rigt illustrerede. Skarv, 1984. Pris kr. 59,50 pr bind.

Tre bøger om produktion, transport, olietankere og is, ejendomsforhold til undergrunden, olietankerulykker og havfugle, hvad der kan gøres i tilfælde af ulykker, og meget andet om olie. Særdeles relevante for alle som interesserer sig for denne problematik. Til samtidsorientering og biologi i 8.-10. klasse leveres ekstra arbejdshæfte samt »olieforsøgskasse«.

Collect Birds on Stamps

Jens & Hanne Eriksen. 282 sider plus 22 sider supplements-hæfte, gennemillustreret i s/h, hft. Stanley Gibbons Publications, London 1983 og 1984. Pris £ 4,95 og £ 1,-. (Kan købes hos Nordfrim, 5450 Otterup for kr. 128,-).

Alverdens fuglefrimærker katalogiserede af to danskere; inklusive artsindeks.

Adfærd hos dyr og mennesker

Georg Møller. 128 sider, rigt illustreret, hft. Kasketot, 1984. Pris kr. 113,50.

Grundig og spændende grundbog til orientering og undervisning i adfærd hos dyr og mennesker. Ikke specielt fuglerelevant.

Oiseaux Nicheurs de la Haute Vallée de L'Orbe

Daniel Glayre & Daniel Magnenat. 143 sider, rigt illustreret i s/h og farve, hft. Nos Oiseaux, 1984. Pris ChF 25,-.

Systematisk fortegnelse og atlas over ynglefuglene i L'Orbe dalen i det vestlige Schweiz med beskrivelse af de enkelte arters forekomst, antal m.v.